

ISHLAB CHIQRISH SANITARIYASI VA MEHNAT GIGIYENASI

Pardaqulov Asliddin Farxod o'g'li

Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat texnika universiteti

Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi talabasi

Ilmiy rahbar: Karimova Komola Bahadirovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi tushunchalari, ularning ishchilar salomatligi va mehnat sharoitlariga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, zararli omillarni kamaytirish va xavfsiz ish muhitini ta'minlash choralari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Ishlab chiqarish sanitariyasi, mehnat gigiyenasi, mehnat sharoitlari, Inson fiziologiyasi.

Annotation: This article analyzes the concepts of industrial sanitation and occupational hygiene, their impact on the health and working conditions of workers. It also covers measures to reduce harmful factors and ensure a safe working environment.

Keywords: Industrial sanitation, occupational hygiene, working conditions, Human physiology.

Аннотация: В данной статье анализируются понятия производственной санитарии и гигиены труда, их влияние на здоровье рабочих и условия труда. Также будут освещены меры по снижению вредных факторов и обеспечению безопасной рабочей среды.

Ключевые слова: Производственная санитария, гигиена труда, условия труда, физиология человека.

Ishlab chiqarish sanitariyasi – bu ishchilarga ta'sir etuvchi zararli omillarni bartaraf etishga qaratilgan tashkiliy, gigiyenik va sanitar-texnik tadbirlar hamda vositalar tizimidir. Ishlab chiqarish sanitariyasining asosiy vazifasi esa zararli moddalarning belgilangan ruxsat etilgan miqdori (REM) asosida sog'lom va xavfsiz ish sharoitini yaratishdan iboratdir. Ma'lumki, xalq xo'jaligining ayrim sohalarida, jumladan, qishloq xo'jaligi, neft va gaz quduqlarini qazish va ulardan foydalanishda ko'pgina ishlar ochiq havoda o'tkaziladi. Bunday holda ishchilarga meteorologik sharoitlar, ya'ni havoning harorati, namligi, bosim, qor, yomg'ir, quyosh radiatsiyasi va boshqa shu kabi omillar katta ta'sir etadi. Ushbu omillar ikki xil yo'l, ya'ni, havo orqali yoki bevosita muloqotda bo'lish orqali ta'sir etishi mumkin.

Birinchi yo'l, havo orqali ta'sir etuvchi zararli omillarga ish joyining mikroiklim holatini belgilovchi ko'rsatkichlar miqdori, chang, gaz, shovqin, infra va ultratovushlar, yoritilganlik darajasi elektromagnit maydon, infraqizil va ultrabinafsha nurlanishlar hamda boshqalarni misol qilishimiz mumkin.

Ikkinchi yo‘l, bevosita muloqot orqali ta‘sir etuvchi omillarga esa har xil qattiq va suyuq zararli moddalar, titrash bilan ishlovchi asbob va moslamalar kiradi. Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, ularni inson sog‘ligiga ta‘sirini o‘rganish hamda bu ta‘sirni bartaraf etish tadbirlarini ishlab chiqish muhim va zarurdir. Bu masala esa mehnat gigiyenasining asosiy vazifasi hisoblanadi.

Mehnat gigiyenasi – tibbiyot fanining bir qismi bo‘lib, ish sharoitlarining inson sog‘ligiga va ish qobiliyatiga ta‘sirini o‘rganadi, shuningdek, mehnat sharoitlarini sog‘lomlashtirish hamda ishlab chiqarishni yuksaltirishga yo‘naltirilgan sanitariya-gigiyena, oldini olish va davolash tadbirlarini ishlab chiqadi.

Mehnat sharoitlari mehnat qilish jarayonini, ya‘ni bajarilayotgan ishlarning jadalligini ish davomida kishi gavdasining holati, asablarning psixologik zo‘riqish darajasi, organizmdagi ba‘zi organlar zo‘riqishini belgilovchi kishi harakatining xususiyati va atrof-muhitning ahvoriga qarab aniqlanadi.

Mehnat sharoitlarini asosan **to‘rt guruh omillarga** ajratish mumkin:

Birinchi guruh omillar – atrof-muhitning sanitariya-gigiyena holati. Bunga havo harorati, atrof-muhitning tozaligi (toza, changlangan, boshqa zararli moddalar bilan ifloslangan va b.), yorug‘lik hamda shovqin darajasi va boshqalar kiradi.

Ikkinchi guruh omillarga – mehnat vositalari: ishlab chiqarishda foydalaniladigan mashina-mexanizmlar, asbob-uskunalar va moslamalar kiradi.

Uchinchi guruh omillarga – tashkiliy tadbirlar, ya‘ni ish va dam olish rejimini to‘g‘ri tashkil etish, mehnat taqsimoti, mehnat intizomi kabilar kiradi.

To‘rtinchi guruh – odamlarning o‘zaro munosabatlari, ishchining ish joyi va mehnat natijalariga bo‘lgan munosabatlari bilan bog‘liq ijtimoiy omillarni o‘z ichiga oladi.

Mehnatni to‘g‘ri tashkil etish kishi organizmiga ijobiy ta‘sir etib, unda yengillik va kuch-quvvatni oshiradi. Inson fiziologiyasini o‘rganish esa normal ish rejimini tashkil qilishga, mehnat qobiliyatini oshirishga va turli ishlarni bajarayotganda ishchi qanday holatda bo‘lishi zarurligini aniqlashga yordam beradi. Ma‘lumki, inson uchun ko‘rish, eshitish, nafas olish, sezish va asab sistemalari muhim a‘zolar hisoblanadi. Inson 20 dan 20000 Gs chastotali tebranishgacha bo‘lgan tovush to‘lqinlarini eshita oladi. Quloqning sezish qobiliyati ancha yuqori bo‘lib, 2000 Gs dan 4000 Gs gacha diapozondagi tovushlarni normal eshitadi, biroq 800 Gs dan past va 6000 Gs dan yuqoriroq chastotada sezish qobiliyati birmuncha pasayadi.

Odam nafas olganda o‘pkaga kirayotgan havo tarkibida kislorod 21%, chiqarayotganda 16% ni tashkil qiladi. Havo tarkibidagi zararli moddalar (gazlar, bug‘lar, chang va boshqalar) inson uchun juda zararli bo‘lib, har xil kasalliklarni keltirib chiqaradi. Sof toza havo tarkibida 77% azot, 21% kislorod, 1% is gazi va boshqa aktiv gazlar, 1% inert gazlar (argon, neon va boshqa gazlar) mavjud. Havo tarkibi qanchalik kislorodning manfiy ionlari bilan to‘yingan bo‘lsa, inson organizmini

kislorod bilan ta'minlanish darajasi shunchalik yaxshilanadi. Lekin ishlab chiqarish sharoitida tabiiy sof toza havo deyarli uchramaydi. Chunki ko'pgina texnologik jarayonlar har xil zararli moddalarni ajralib chiqishi bilan kechadi. Ish joyi xonasining havosi tarkibidagi ushbu zararli moddalarni me'yorlashtirish ishlab chiqarish texnologiyasini takomillashtirish, yangi zamonaviy texnika vositalaridan foydalanish, ishlab chiqarishni kompleks mexanizatsiyalash, avtomatlashtirish, germetiklashtirish orqali amalga oshiriladi.

Kasb kasalligining oldini olish va shaxsiy gigiyena.

Mehnat qilish jarayonida kishi organizmiga salbiy ta'sir etadigan ishlab chiqarishning nomaqbul omillari natijasida yuzaga keladigan inson sog'lig'idagi o'zgarishlar kasb kasalligi deb ataladi. Ishlab chiqarishda kasb kasalliklari ish joylaridagi havoning changlanishi, gaz, shovqin va tebranishlar ta'siridan hamda havo harorati, bosimi, namligini o'zgarib turishi natijasida paydo bo'ladi. Ishlab chiqarishdagi nomaqbul omillarning kishi organizmiga uzoq muddat ta'sir etishi oqibatida ishchi kasb kasalligiga chalinishi, natijada ish qobiliyatini vaqtincha yoki butunlay yo'qotishi mumkin. Ishchilarning doimo sog'lom yurishlari va mehnat qobiliyatlarini yo'qotmasliklarida shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish katta rol o'ynaydi. Tana va qo'lni toza bo'lishi, ovqatlanishdan oldin qo'lni doimo sovunlab yuvish, o'zini va kiyimlarini ozoda tutish, vaqtida ovqatlanish va ish bilan dam olishni to'g'ri tashkil qilish shaxsiy gigiyenaning asosiy talablari hisoblanadi.

Xulosa: Ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi ishchilarning salomatligini saqlash va mehnat sharoitlarini yaxshilashda katta ahamiyatga ega. Ishlab chiqarish jarayonida zararli omillarni kamaytirish va xavfsiz ish muhitini yaratish samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Shuning uchun korxonalarda sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish hamda ularni doimiy takomillashtirish muhim sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Toshkent, «O'zbekiston», 2023-y.
- 2.Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. Toshkent, «Sharq», 1998 y.
3. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. Toshkent, 2023-y.
- 4.O'zbekiston Respublikasining «Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni. Toshkent, 2016-y.
- 5.Karimova.K.B.“Hayot faoliyati xavfsizligi” O'quv qo'llanma T-2023, 244 b.
- 6.K.B.Karimova.“Hayot faoliyati xavfsizligi” T-2023, 242 b